

A NEGATÍV INDÍCIUMOK ÜZENETEI BÍRÓKNAK

Bevezetés

Az 1980-as években bukkant fel a televízióban Columbo hadnagy azon bűnügye, amikor a gyanús férj egy magnófelvétellel igazolta az alibijét. Azt kívánta a hanganyaggal igazolni, hogy otthon volt a lakásában, a ház nappalijában a felesége megölésekor, délután három órákor. Tehát nem is lehetett tettes a máshol történt emberölésben. A felügyelő nem hitt neki igazán. Meghallgatta a felvételt. Egyszer. Aztán még egyszer, majd legalább tízszer. Figyelte a hangokat, háttérzajokat, mindent, ami a szalagról egyáltalán emberi füllel érzékelhetőnek tűnt. És egyszer csak bevillant neki: nem is azt kell figyelni, hogy mit hall, hanem, hogy mit nem. És rájött a hiányra. Nem volt a felvételen a nappali álló órájának a három gongütése. A férj nem a házban tartózkodott három órákor, tehát a hamis alibi nem vált be.

1. A negatív nyom és a szemle

A gyűrött ballonos, folyton agyát törő nyomozó fenti esete inspirált arra bennünket, hogy megvizsgáljuk néhány valós bűnügyben:

- a) milyen jelentősége van a hiányzó nyomnak, anyagmaradványnak?
- b) mi az üzenetük a negatív indíciuumoknak?
- c) milyen következtetések, tanulságok vonhatók le áttekintésük után?

Úgy véljük, a válaszok a büntető ügyekben eljáró jogalkalmazóknak, köztük a bírásoknak is hasznosak lehetnek.

A kérdéseket tovább görgetve: hol merülhet fel elsőként a nyomhiány? Nem nehéz megválaszolni: a helyszíni szemlén. Mint a nyomozási „első csapás” kardinális mozzanatán. Ugyanis a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a bűncselekmények kb. 60-70%-át az ún. helyszínes büntettek teszik ki. Ahol érdemes helyszíni szemlét tartani, ahol van mit keresni, kutatni, „fésülni”, ahol fellelhetők az azonosítási piramisban szerepeltetett építőkockák, a nyomok és anyagmaradványok.¹ Az egész világban tendenciózusan értékelődik fel a kriminalisták körében az elsődleges helyszíni szemle, mivel mindenhol – akár az európai kontinensen, akár az angolszász orientációjú államokban, beleértve

¹Lásd részletesebben a kriminalisztikai piramis modellt: Fenyvesi Csaba–Orbán József: Az elektronikus adat mint a 7-5-1-es kriminalisztikai piramismodell építőköve. Belügyi Szemle, 2019/2. 45-55.

Ausztráliát is, valamint az ázsiai országokban is – a helyszín az „adatok tárháza”, „nyitott könyv, amiből meg kell tanulni olvasni.”

Kriminalisztikai közhelynek számít az a megállapítás, hogy minden helyszín más. Következésképpen nagy jelentősége lehet annak, hogy a helyszíni szemlét mennyire sikerül célirányos egyediesítéssel lefolytatni. Ennek érdekében a jó kriminalistának, helyszíni szemlélőnek vagy „crime scene examiner-CSE”-nek avagy „crime scene investigator-CSE”-nek mintegy „bele kell bújni a tettes bőrébe”,² ahhoz, hogy eredményes nyomkeresést folytasson, azaz végig haladva az elkövető feltételezett „ösvényén”³ felkutassa és rögzítse mindazokat a nyomokat, anyagmaradványokat és elváltozásokat, amelyek a tettes mozgásával kapcsolatban keletkezettek. Mégpedig gondosan és alaposan. Úgy is fogalmazhatunk, minél alaposabb, figyelmesebb volt a tettes a helyszínen – hogy ne hagyjon hátra semmit magából –, annál alaposabbnak és figyelmesebbnek kell lennie a szemlélőnek.

Álláspontunk szerint nincs nyom-, illetve anyagmaradvány mentes helyszín, csak meg kell találni, fel kell kutatni a tetthelyen hagyott, sokszor láthatatlan elváltozásokat. (Azokhoz megfelelő értelmezéseket és jelentéseket kell társítani.) És itt jutottunk el jelen tanulmány konkrét témájához: ugyanilyen értékesek lehetnek az ún. „negatív nyomok”⁴ is, vagyis, ami nincs ott és ott kellene lennie, illetve, ami már nincs ott és ott volt. Sokszor többet mond a nem létező, hiányzó nyom, anyagmaradvány, mint a „beszélő” jelenlévő.

2. A beszélő anyagmaradvány hiány emberölési ügyben

Az anyagmaradvány hiány jelenségére és jelentőségére nyomozóként is rájöhettek az első szerző, amikor egy baranyai emberöléses ügyben szembesült a szinte kiáltó negatív körülménnyel.

² „Gondolati rekonstrukciót” érdemes végeznie, amiről már több magyar szerző (is) kifejtette nézeteit. A legfrissebb ezek közül Gárdonyi Gergely: A bűnügyi szemle. In: Fenyvesi Csaba-Herke Csongor-Tremmel Flórián (szerk): Kriminalisztika. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023. 387-402.

³ A helyszíni szemlén követhető „ösvényekről” lásd Kovács Lajos: A Mór megtette... Korona Kiadó, Budapest, 2009. 38.

⁴ Dobos János: Negatív körülmények a helyszínen. Belügyi Szemle, 1964/1. 54-59.

1989. szeptember 15-én, pénteken egy komlói társasház előtti játszótérről 17 óra körül eltűnt a 4 éves O. Anikó. A kiérkező rendőrök a lakókkal együtt átnézték a négyszintes házat, az alagsortól a tetőtérig. Végigkérdezték a rokonokat, napokon át vizsgálták a ház környékét, a garázsokat, a közeli erdőrészt, de eredménytelenül.⁵ Szeptember 19-én, kedden 7 óra 20 perckor, B. Z. helyi lakos bejelentette a Komlói Rendőrkapitányság ügyeletére, hogy a házuk pincéjében, az egyik tárolóban – feltehetően – Anikó holtteste fekszik.

A szemlebizottság azonnal megkezdte az államigazgatási szabályok szerinti helyszíni szemlét. Szag anyagmaradványt rögzítettek az alagsori tároló helyiség előtt, erről kutyát is indítottak. Az eb a Fürst S. u. 26. számú házig ment el bőszen szaglászva, de ott nyomot vesztett.

A holttestet – amely valóban O. Anikóé volt – a ház egyik lakójának, Á. Z. nevű férfi kamrájában találta meg a bizottság. A helyiség nem volt zárt, faajtájának neki támasztottak egy 55x55 cm-es nagyságú, nehéz kazánlemezt. A tároló szűk, keskeny ablakát zárva és sértetlenül találták a szemlélők. A párkányon, illetve a falon csúszási, vagy egyéb nyomok nem látszóttak. A holttest egy farakás tetején, farostlemezzel letakarva, lemeztelenítve feküdt. A kezeket hátrakulcsolták, cipőfűzővel összekötötték. Miután nem volt kétséges a bűncselekmény alapos (napjainkban megalapozott) gyanúja, a bizottság áttért a büntetőeljárás szerinti helyszíni szemlére.

A test vizsgálatokor lebenyes hámsérüléseket találtak az arcon és a felső ajkon, hámkarcolásokat az állcsúcson, hosszú metszett, a légcsövet megnyitó vágást a nyakon és csonkolást az orron. Több szúrt sebést észleltek a bal emlőbimbó környékén és a hasfalán, amelyen a vékony- és a vastagbelek is kitüremkedtek. A végtagok és a törzs csontjai sértetlennek tűntek. A testre helyezve, illetve annak közelében megtalálták az áldozat összes, már ismert ruházatát és használati tárgyát. A holttest környezetéből – fogóanyagként használt – Dunántúli Napló augusztus 18-i és 21-i darabjait, két, élelmiszerboltban használatos 16,80-as, illetve 16,50-es kézi árazású, összegyűrt papírzacskót és egy 100 db-os papír zsebkendő s nejlontasakat is rögzített a bizottság.

Mindezen brutális testi behatolások, vágások ellenére hiányzott a késszúrásokkal együtt járt 1-1,5 liter (kiömlő) vér. Szinte üvöltött a hiány. Engem keressetek! Üzenetét vették a felderítők. Lázasan szorgalommal kutatták éjjel a vért. Luminolos eljárással, teljes elsötétítéssel. Több helyen találtak is vörös foltokat, ám kiderült néhányan csirkét, mások halat vágtak, pucoltak, avagy ügyetlenül

⁵ Lásd részletesebben: Fenyvesi Csaba–Kodba Ferenc: Kisgyermek sérelmére elkövetett brutális emberölés nyomozása. Belügyi Szemle 1990/4. 106-113.

borotválkoztak. A holttesttől kiindulva módszeresen pásztázták a lépcsőház minden helyiségét és a ház összes lakását. Meg kellett tudni, hogy honnan származhat a holttest mellett, illetve alatt talált két bolti papírzacskó, rajta az árfelirattal, a mintás nejlontasak árfelirattal, a Dunántúli Napló augusztusi két száma, és a kislány kezére csomózott cipőfűzők, valamint a leglényegesebb: hol történt maga az élet elleni cselekmény? Hol van az elsődleges helyszín? Miért is vitte le a tettes az áldozatot a mindenkinek szabadon álló alagsori kamrába? Éppen azért, mert tudta, hogy a corpus megtalálása a bűntény helyszínén rámutatott volna.

A gondolati rekonstrukció, az anyagmaradvány hiányból eredő logikai következtetés helyes volt. A ház magasföldszintjén lakó elkövető lakásában a nyomozók megtalálták a kislány egyedileg azonosított haj és vér anyagmaradványait. A beismerése mellett ezek erős bizonyítékul szolgáltak V. Éva elítéléséhez, a 18 éves fegyházbüntetése kiszabásához.

3. Az anyagmaradvány hiány bizonyítási jelentősége emberölés kísérletében

Nem csak emberi anyagmaradvány (nyom) hiány beszélhet az okos megszólaltatónak, hanem egyéb, nem humán eredetű is.

Ilyen negatív indícium perdöntő bizonyítékká vált egy Tolna megyei faluban történt eseménynél. A kezdeti adatok szerint a gyanúsított férfi 2021. április 25-én kora reggel leöntötte éghető anyaggal (benzinnel vagy gázolajjal) a titkos szerelmét, majd öngyújtójával meggyújtotta a ruháját. A vádirat szerint a sértett hölgy a háza teraszán ült, ott történt a lelocsolás és a meggyújtás is. Azonban az eljáró Szekszárdi Törvényszék helyesen állapította meg, hogy nem történhetett a teraszon a lelocsolás, mivel ott semmilyen (éghető, így benzin vagy gázolaj) folyadék anyagmaradványt a helyszíni szemle nem tárt fel. Egyszerűen nem volt ilyen. Nem találtak likvid cseppeket, foltokat, nedvességet, pusztán egy kör alakú égési nyomot. Ennek következtében a vádban jelzett lelocsolás nem történt meg ott, a sértettnek jelzett nő a ruhájában levő gázolajjal nem a teraszon érintkezett.⁶

4. Hang fel nem ismerés jelentősége

⁶ A 2023-ban megszületett felmentő határozat száma: Szekszárdi Törvényszék 20. B. 120/2022/44-II. A helybenhagyó határozat száma: Pécsi Ítéltábla III. Bf. 50/2023/6/II.

A kutatásunk során arra is felfigyeltünk, hogy nem csak tárgyasult nyom, vagy anyagmaradvány hiány merülhet fel a bűnügyekben. Előfordulhat, hogy emléknym hiány is része lehet a bizonyításnak.

A jelenségre felidézzük a 2006-os pécsi Alkotmány utcai lottózó dolgozója elleni rablási esetet.⁷ A vádirat szerint a kapucnis, arcát részben kabátjával eltakaró terhelt férfi fegyvernek látszó tárggyal a kezében besétált 2005. július 19-én 8.05 órakor az eladótérbe és ott a pultnál álló hölgyre fogta fegyverét, majd kijelentette: "heroinista vagyok, örökké nyomorékká teszem". A sértett a kasszában levő mindösszesen 70.957,-forintot az elkövető által magával hozott nejlonzacskóba helyezte, majd a tettes az ajtót kinyitva távozott. Előtte azonban még többször megismételte, hogy "nyomorékká teszem", illetve, hogy "ne szóljon a zsaruknak, mert visszajövök".

A sértett néhány másodperccel később az ajtót kinyitva átfutott a mellettük levő csapágyboltba, ahol a két ottani férfi alkalmazottnak sietve elmondta a történeteket. Egyikük, a csapágybolt tulajdonosa tettes után szaladt – sikertelenül –, a másik dolgozó pedig a rendőrséget hívta telefonon.

A nyomozás során felismerésre bemutatási cselekményt hajtott végre a hatóság. A büntető eljárásjog és kriminalisztika szabályai szerint végrehajtott aktus során a sértett nem ismerte fel a gyanúsított hangját, holott az kifejezetten és mások által is megerősítetten, jellegzetesen rekedt. Ilyet a rablást követő percekben megtett beszámolójában, majd részletes tanúvallomásában sem említett a sértett. Mindezen anomáliát (sok más mellett) az eljáró helyi bíróság és a másodfokú tanács is észlelte. A negatív nyomot, amit nem észlelt a tanú, olyként értékelte, hogy nem állapítható meg ez alapján, hogy a megvádolt személy szájából hangzottak el a fenyegető mondatok.

5. Az elektronikus adat hiányából levonható következtetés

A már fentebb jelzett (751-es) kriminalisztika elméleti piramis modell középső, segítő vagy mediátori részében – a nyomok, anyagmaradványok, okiratok, vallomások mellett – legutolsóként, egyúttal legfrissebbként az elektronikus adatok jelennek meg.⁸ Ma már szinte nincs olyan kiemelkedő súlyú bűnügy (emberölés, emberrablás, rablás, terrorcselekmény stb), amelynek nyomozásában ne szereplnének elektronikus adatok. Déri Pál 1970-ben már

⁷ A terhelti felmentéshez vezető ügy részleteit az olvasó megtalálhatja: Fenyvesi Csaba–Nagy Mariann: Egy fegyveres rablás kriminalisztikai és büntető eljárásjogi tanulságai. Rendészeti Szemle, 2007/11. 106-121.

⁸ Fenyvesi Csaba–Herke Csongor– Tremmel Flórián (szerk): Kriminalisztika. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 49-53.

találónan utalt rá: „Az aranyszemcsék a folyók homokjában rejtőznek.” Ma, a XXI. században úgy fogalmazhatjuk meg: „Az aranyszemcsék a komputerek agyában rejtőznek.”⁹ Tovább cizellálva, mivel a mobiltelefonok is nyomozást segítő kincseket rejtene: „Az aranyszemcsék a csipekben rejtőznek.” Ám e körben is észrevettük, hogy az elektronikus adatok hiánya is beszélő lehet. Konkrétan egy 2014-es, az egész világot megrázó eseménynél tűnt fel markánsan.

Kezdetől fogva figyeltük és elemeztük az MH370-es maláj repülőgép eltűnését.¹⁰ A Boeing 777-200 típusú, a repülésben fiatalnak számító, 1995-ös konstrukciójú (300 tonnás, tele tankú) menetrendszerinti gép Kuala Lumpurból szállt fel jó időjárási viszonyok között 2014. március 8.-a éjjelén, pontosan 00.40-kor és haladt Peking felé, fedélzetén 14 országból 239 személlyel. (Ezt 2 pilóta, 10 légiutas-kísérő és 227 utas tette ki, utóbbiból a legnépesebb a 157 fős kínai csoport volt.) A gép majdnem egy órán keresztül a maláj légiforgalmi irányítók által megadott útvonalon haladt. A járat kapitánya vezette a légi járművet ezen a szakaszon, miközben az elsőtiszt („másodpilóta”) rádiózott a kommunikációs csatornán. Utolsó, egyébiránt teljesen nyugodt hangú üzenetét 01.19-kor adta a maláj főváros irányító központjának. Tartalma az első híradások szerint az volt, hogy: „minden rendben, jó éjt”. Ezt állították és közölték a világsajtóval is a maláj hatóságok egészen április 1-ig, amikor is az eredeti felvételtől nyilvánosságra került, hogy: „Good night MH370” volt a tényleges szöveg.

Ez a szöveg akkor hangzott el, amikor éppen a vietnámi határt érte el a gép, északra tartva továbbra is. Ugyanakkor az is kiderült a későbbiekben, hogy ez az üzenet már az egyik kommunikációs jelzőrendszer kikapcsolása után történt. Az utolsó mondatot követően (néhány másodperc után) először nyugat felé fordították a gép orrát, majd haladása közben 13 ezer méter fölé, a katonai radarok szerint pontosan 13.700 méterre emelkedett. A későbbiekben, szinte zuhanásszerűen hétezer méterre ereszkedett. A maláj Penang-szigetnél ismét irányt változtatott a gép és az Indiai-óceán felé, vagyis délre haladt, az Andamán szigetek irányába.

01.38-kor észlelte a vietnámi irányító-torony, hogy hozzájuk nem jelentkezett be a repülőgép személyzete. Érdeklődtek a maláj kollégáktól: mintegy 25 percen keresztül kommunikáltak, próbálták tisztázni a helyzetet. 2.15-kor egy Malaysian Airlines tisztviselő jelezte a Kuala Lumpur-i légiforgalmi irányítóknak, hogy a gép Kambodzsa felé tartott, azonban jelét nem észlelték ott sem. Utána érdeklődtek Singapurban, Hong Kongban és Pekingben, azonban

⁹ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2017. 69.

¹⁰ Ennek részleteiről lásd az egyik szerzőtől: Fenyvesi Csaba: Biztonsági kockázatok – kriminalisztikai válaszok. Azt MH 370-es járat eltűnésének biztonsági és kriminalisztikai tanulságai. In: Gaál Gyula-Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományok konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XV. Pécs, 2014. 167-176.

egyik légitársasági irányító csapat sem észlelte a MH 370-est a légterében. Ezek után kezdődött az „alarm”-helyzet, aminek következtében 5.30-kor elkezdtek keresni a Dél-Kínai tenger (a Malaka-szoros) fölött (vízen-vízben), mivel az utolsó civil jelet az Andamán szigetek felé tartva érzékelték. A katonai műholdak érzékenyebbek voltak, és jóval később, napok múltán derült ki, hogy 8.11-kor fogtak egy utolsó jelet (elektronikus adatot) a gépről, ám akkor már mélyen délen az Indiai óceán fölött vagy azon (az alatt) volt.

A tengeri kutatás nem vezetett eredményre. A maláj miniszterelnök – műholdas adatok példa nélküli elemzésére alapozva – március 24-én kénytelen volt bejelenteni, hogy „szomorúan kell tudatnom, hogy az MH370-es járat az óceánban végezte”.¹¹ Azóta is ott keresik és nem túlzás azt állítani, hogy a világ eddigi legnagyobb kiterjesztett kutatása folyt hónapokon keresztül – eredménytelenül.

A témánk szempontjából annak van jelentősége, hogy már a felszállás napján, tehát március 8-án el kellett gondolkodni és fel kellett állítani a maláj hatóságoknak az értelmes, lehetséges történelmi verziókat. Ezek közül az alábbi, realitással rendelkezőket emeljük ki:

- A) Gépeltérítés.
- B) Terrorakció.
- C) Utasok pszichológiai problémái.
- D) Személyzet pszichológiai problémái.
- E) Személyes összetűzés a gépen tartózkodók között.
- F) Biztosítási eset – családnak támogatási céllal.
- G) Tűzeset.
- H) Műszaki hiba.

Ad A)

A gépeltérítést erősen támogatta a kezdeti maláj hivatalos kommunikáció, mintegy reményt adva az utasok hozzátartozóinak. Valahol még leszállhatott a gép, élhetnek a családtagok. A nagytömegű, korrekt felvilágosítást követelő – főleg kínai – hozzátartozóknak szimpatikus hipotézist azonban nagyban gyengítette, hogy semmiféle vészjelet, mondjuk ki elektronikus adatot, nem adott le egyik kapitány sem. Csakúgy nem, mint a személyzet és a 227 utas sem az ezerféle digitális készülékén (mobiltelefon, tablet, notebook, stb.). Követelés sem érkezett egyik érintett országba sem, és nem fedeztek fel leszálló gépet sem a polgári, sem a katonai radarok, műholdak.

Ad B)

¹¹ A 2014. május 28-i szakértői adatelemzések alapján a kifogyott üzemanyagtartállyal Ausztrália nyugati partjaitól kb. 2.000 kilométerre érte el a gép az Indiai óceán vízfelszínét (majd a mélyét.)

A terrorakció ellen szóltak az „A” ponthoz kötődő érvek is; feltűnő a „negatív nyomok” sorozata (halmaz), vagyis nem történtek meg olyan dolgok, amelyek egy terrorcselekménynél (általában) meg kellett volna, hogy történjenek. Nem volt követelés, felelősség magára vállalás, üzenet a világnak a célokról és nem csapódott be semmilyen épületbe, „ellenséges” szárazföldi célpontba a gép. Más általi lelövés sem történt, mert a hang és fényhatást érzékelik, érzékelték volna a műholdak és a katonai radarok.

Ad C)

Már március 8-án megkezdődött az utasok (kínai, orosz, ukrán, olasz, osztrák, stb.) háttérellenőrzése, ebben (és a maradvány-kutatásban) már 26 ország hivatalos vizsgálói-felderítői-titkosszolgálati-katonai-repülésbiztonsági egységei vettek részt. Egy fokozottan ellenőrzött repülőmérnökön túlmenően összesen két utas akadt fenn ezen a rostán: az olasz Luigi Maraldi és az osztrák Christian Kozel. Valójában a 19 éves Puri Nur Mohammadi és az idősebb Delavar Szejed Mohammadreza rejtőzött a két, 2012-ben Thaiföldön ellopott útlevelel mögött. A két iránit március 11-én azonosították az Interpol segítségével: saját útlevelelükkel utaztak a katarai Dohából Kuala Lumpurba, majd a hamis útleveleket felhasználva szálltak be a maláj gépbe, hogy Peking után Amszterdamba repüljenek. Onnan pedig az egyikük végső célként Koppenhágába, másikuk pedig Frankfurtba akart eljutni – munkavállalás érdekében.

Ad D)

A légikísérők körében semmi gyanús nem merült fel, ám az 53 éves, 19.000 órát már repült Zaharie Ahmad Shah kapitány lakásában tartott házkutatásnál egy repülőgép-szimulátort¹² találtak a nyomozók. Ezen a pilóta szabadidejében is gyakorolt, és amelyről nemrégiben elektronikus adatot töröltek ki. A számítógépes adatállományt (gépet) átadták az amerikai hatóságoknak, konkrétan az FBI-nak, hogy feltárja, visszanyerje a letörölt adatokat.

A házkutatók találtak egy 2012 novemberében feltöltött képet és rövid leírást is a kapitány által megépített otthoni 777-es szimulátorról. A képernyőn pedig úgy tűnt a vizsgálóknak, hogy mintha a kelet-iráni Konarak melletti reptér látszана éppen a leszállás közben, s ez elvileg benne volt az eltűnt gép hatóságurában. (Iránból azonban nem jeleztek leszállást, behatolást.) Egy másik videón pedig azt mutatja be a pilóta, miként lehet 25% áramot spórolni a légkondicionálón. Olyan adatok is felmerültek az egyéb adatgyűjtésben, hogy a kapitány a maláj

¹²A házi szimulátor nem hivatalos gyakorlásra alkalmas eszköz, például gyakorolható vele, hogy kibír-e (illetve mennyi) süllyedést, emelkedést a gép, hogyan lehet látótér alatt repülni, vagy „lopakodó/árnyék/ manővert” végrehajtani, vagyis olyan közel haladni egy másik géphez, hogy a katonai radarok is csak egy pontnak érzékeljék.

ellenzéki személy, Anwar Ibrahim Igazság nevű pártjának aktivistája, ám ennek megalapozottságát, valóságtartalmát a későbbiekben nem erősítették meg.

A másodpilóta sem bizonyult minden gyanú fölött állónak, mivel a 27 éves Fariq Abdul Hamid otthonában tartott eredménytelen házkutatást követően az adatgyűjtés feltárta, hogy nemrégiben egy Phuket Kuala Lumpur rövid járatán két Dél-Afrika-i nőt engedett be a pilótafülkébe és kedélyesen szórakoztatta őket. Még a cigarettázást is megengedte nekik, ami szigorúan tilos. Egyéb gyanúok azonban nem merült fel ellene.

És végül ehhez az alponthoz még egy fontos adalék: egyik pilóta sem kérte, hogy a másikkal vezethessen. (Nem adtak hírt a maláj hatóságok a sajtó az egymás közötti korábbi kommunikációjukról, családi körülményeiről.)

Ad E)

Semmiféle jelzést nem adott a személyzet (a pilóták és légi-utaskísérők) a fedélzeten történt bármiféle személyes összetűzésről, konfliktusról. Ugyanígy nem küldtek ezzel kapcsolatos üzenetet, vészкодot a jelenlévő utasok sem.

Ad F)

A maláj hatóságok nem beszéltek, nem közvetítettek semmiféle verziót esetleges biztosítási csalással kapcsolatban. Vagyis, hogy valaki szándékosan, családjá, hozzátartozói, netán hitelezői támogatására/kielégítésére szándékosan baleset látszatát kelti, tragikus, haláleset eseményt idéz elő, hogy a jelentős biztosítási összeget megkaphassák az arra jogosultak. Mégis a magam részéről ezt is lehetséges verziónak tekintem.

Ad G)

Csakúgy, mint a tüzesetet, amelyet több amerikai-brit és egyéb nemzetiségű hivatásos pilóta, illetve repülésbiztonsági szakember felvetett. Feltételezésük szerint tűz keletkezett a gépen, és az elektromos fogyasztók (illetve a kommunikációs csatornák) lekapcsolásával tesztelni akarták a pilóták a hibát, lokalizálni a hibaforrást. Sajnálatos módon azonban szénmonoxid mérgezést szenvedtek és a robotpilóta vitte tovább a gépet egészen az üzemanyag elfogyásáig. (Vagy megpróbáltak leszállni a legközelebbi szárazföldi futópályán, ezért fordultak nyugatra, Langkavi szigete felé, ott lett volna ugyanis a legközelebbi maláj leszállási lehetőség.)

Ezen verziót azonban a rendelkezésre álló adatok már a kezdetekben is kérdésessé, mondhatni kizárta tették. Egyrészt nem írja elő a repülési protokoll ilyen esetekre a kommunikációs sávok lekapcsolását, másrészt az elsőtiszt („másodpilóta”) utolsó szóbeli, teljesen nyugodt, semmiféle vészhelyzetre, problémára, műszaki hibára nem utaló bejelentkezése már az első jelzőrendszer kikapcsolása után történt. Harmadsorban, füst esetén a pilótáknak

oxigénmaszk áll rendelkezésre, tehát mérgezésüknek kicsi a valószínűsége. Végül pedig – igen erős ellenérvként jött elő a későbbiekben –, hogy nem a szarv-kormány elfordításával fordult a légi jármű nyugat felé, hanem a komputerét programozták át új repülési adatok aprólékos begépelésével. (Ami meg tudatos előrelátásra, időgazdagságra és nem hirtelen vészhelyzetre utal.)

Ad H)

Külön csoportba tartozónak véljük, hogy a tüzeseten kívül más meghibásodás is felmerülhet, netán valami természeti csapás következményeként (villámcsapás, tornádó, légörvény, stb.) Ha ezt megvizsgáljuk, gyorsan el is vethetjük, mivel egyrészt teljesen tiszta időjárási viszonyok uralkodtak a térségben a járat mozgási pályáján, másrészt a kabinból semmiféle vészjelzés nem érkezett, harmadsorban a másodpilóta megnyugtató elkészítése után történt meg a nyugatra fordulás. Nem merült fel semmilyen akadály vagy természeti nehézség, ilyet a malájon túlmenően a vietnámi légtérben sem tapasztaltak. És nem küldött az ACARS-rendszer sem műszaki-technikai hibaüzenetet, elektronikus adatot a repülőgépgyártónak.

Anélkül, hogy további nyomozási adatokat tárnánk fel, elmondjuk, hogy megítélésünk szerint csak egy verzió maradt, amelynek nem látjuk a túlzott gyengeségeit (nem állítva, hogy egyáltalán nincs), sokkal inkább gyanúokat, indíciuumait, erősségeit. Nézetünk szerint kizárható az adatok alapján minden természeti és műszaki csapás. A repülőgép kommunikációs csatornáinak lekapcsolása és a kétszeri éles, nyugatra és délre történő, részben programozott irányváltoztatása tudatos emberi tevékenység eredménye. Ennek kivitelezése mögött nem látunk terrorfenyegetettséget, gépeltérítő személyt, mivel a programozás előkészítésre utal, és nem történik vészjelzés leadása sem a személyzet, sem az utasok részéről. Márpedig ebben az ügyben nagyon határozottan értékelni kell a tanulmányunk címében is szereplő negatív indíciuumokat, gyanúokat. Vagyis nem (csak) azt kell értékelnünk, amit látunk, hallunk, kaptunk, megszereztünk, hanem azt is, amit nem látunk, nem hallunk, nem kaptunk meg, holott normális esetben meg kellett volna kapnunk. Ezek közé tartozik jelen ügyben a meg nem érkezett, el nem indított vészjelzések, kommunikációs csatornák jelei részben a személyzet, azon belül a két pilóta, másrészt a légi-utaskísérők, harmadsorban pedig a digitális készülékek garmadáját birtokló utasok köréből. A negatív nyomok pedig órákon keresztül „élnek”, sőt hosszú órákon: 01.19 után 08.11-ig nem érkeznek, nem futnak be. E mögött nem lehet természeti vagy műszaki csapás. E mögött még az a szörnyűségnek tűnő tény is fennállhat, hogy nincs, aki megküldje ezeket.

Verzióink szerint tudatosan iktatták ki a lehetséges forrásokat. A hírközlési csatornákat lekapcsolásokkal némították el, kivéve az ACARS rendszert, aminek leállítása a gépről nem lehetséges. Ám aki ezt tette, tisztában volt azzal, hogy annak nincs is jelentősége, mert nem helyzetjelző készülék, hanem műszaki

állapotot jelző. Azzal pedig nincs és nem is volt semmilyen probléma, tehát nem veszélyeztette, veszélyeztethette tervét. Aki veszélyt jelentett rá az a humán szektor lehetett, hiszen észlelhetők (volna) a légiutas-kísérők, netán az utasok a kétszeri útvonal módosítást, lényeges égtáji irány változtatást. Tehát őket kellett semlegesíteni, és ezzel mindjárt megvan a magyarázata a negatív nyomnak is, hogy miért nem érkeznek több mint 7 órás út során semmilyen jelzés az égből, egyetlen személytől sem. Erre igazán csak egy magyarázat van életszerűen: mert csak egy, vagy kettő ember, verzióink szerint egy ember maradt életben a fedélzeten ilyen hosszú ideig. Ő pedig nem lehet más, mint a kabinban tartózkodó kapitány vagy az elsőtiszt. Utóbbi azért esik ki igazán a képből feltételezésünk (nem bizonyosságunk) szerint, mert 27 évesen általában nem kívánnak a halálba vezetni egy gépet, (nincs is igazán nagy rutinja, tapasztalata a különleges manőverekhez, ezért sem elsőszámú), ő inkább életvidám, nőket is kedvelő elsőtiszt („másodpilóta”) volt és semmilyen gyanús jel nem merült fel a háttérkutatás (házkutatás), a magánéleti körben. A rostánkon a kapitány akadt fenn több indíciumos és elektronikus okból is:

- a) rutinos kapitány, aki jól ismeri a már régóta forgalomban levő géptípust,
- b) 19.000 órát repült és otthoni szimulátora segítségével remekül gyakorolhatta a 13.700-es és 7.000 méter magasságon való repülést, le-fölemelkedést, süllyedést is, könnyen lehet, hogy éppen erre készülve is az életben, innovatív, kreatív alkat, a házkutatás során új üzemanyag modellezést is találtak nála;¹³
- c) 53 évesen már „sok mindent letett az asztalra”, és előfordulhat az ő esetében olyan érzelmi-értelmi-vallási-politikai-szakmai-biztosítási pénz¹⁴ indíttatás, ami kibillentette egyensúlyából és motiválttá vált jogellenes tette is,
- d) egy repülőgép kapitány – ha felmerült benne bosszú, vagy öngyilkossági szándék – bármennyire etikátlannak is tűnik másoknak is fájdalmat okozni, „stílszerűen” repülőgéppel tud igazán „távozni”,

¹³ Már 2014. júniusi nemzetközi sajtóforrások szerint a kapitány által törölt szimulátoros adatokat az FBI feltárta, visszanyerte. Egy apró óceáni szigetre való – rövidpályás – leszállást gyakorolt a kapitány az otthonában tartott szimulátora segítségével. (Újabb gyanúok.)

¹⁴ Ha a rejtély fennmarad, és nem lesz (bizonyosan) emberi mulasztás, tudatos-szándékos (bűnös) tett, akkor a biztosítótársaság(ok) helytállnak a gépen levő összes személyért – beleértve a kapitányt is. Ha lesz személyi felelősség, akkor azonban a Malaysia Airlinesnak kell helyt állnia, és ez nagy különbség. (Már több, nagy múltú és tőkeerős légitársaság ment csődbe az elmúlt évtizedekben, felelősség alapú kártérítési összegek miatt.) A Malaysia Airlines foglalásainál egyébként az eset utáni 10 napon belül már 20-30%-os csökkenést regisztráltak. (Utólagos adatként mondjuk el 2024-ben, hogy már 2014-ben kifizettek a biztosítók a hozzátartozóknak több tízezer euróban mért összegeket.)

- e) ezt az akciót nem lehet a kapitány nélkül végigcsinálni, kivéve, ha őt iktatták ki és ez a kiiktató a másodkapitány volt, ő „férhetett” hozzá,
- f) kicsi a valószínűsége a kettős elkövetésnek, nem is kérték magukat egymás mellé a pilóták, nem tudunk korábbi, előzetes egyeztetéseikről, kommunikációjukról (értékes negatív nyomként értékelhető ez is),
- g) a „másodpilóta” nyugodt hangon búcsúzott el, ugyanakkor verziómat gyengítő érv, hogy ezt az első jelrendszer kikapcsolása után tette meg, ami mögött még mindig húzódhat a kapitány tudatos (első csatornát kiiktató) magatartása,
- h) a „másodpilóta” elnémítása megtörténhetett a kabinon belül ezerféle módon, kívül pedig magyarázatot ad az első elfordulás utáni gyors 13.700 méterre emelkedés, a tudatos oxigénhiányos állapot megteremtése, „a néma tanúk” létrehozása a kabinon kívül, miközben a kapitány saját oxigénmaszkkal rendelkezhetett, erre még tudatosan készülhetett is eszközzel,
- i) a gép irányítója mindenképpen rejtőzködésre, lopakodásra, tudatos eltűnésre játszott, amiben benne lehetett az „árnyékrepülés”, a túl magasra, illetve a túl alacsonyra repülés, az első nagy fordulata időzítése, a holttér és holtidő kihasználása, a Malaysia felé vezető gyors út választása, és utána a „minél előbb az óceán fölé” elvének érvényesítése,
- j) a minél előbb és minél láthatatlanabban az óceán fölé érés, a kimenekülés több racionális célt is szolgálhatott; a radarok látóköréből való kibújást, a szárazföldi leszállás fizikai lehetőségét a kerozin végessége miatt, és az sem kizárt, hogy esélyt sem kívánt magának adni, hogy visszafordítsa gépét (és a halálos szándékát) egy biztonságos szárazföldi leszállópályára, miután ezzel a géppel vízre nem lehet leszállni balesetmentesen és ezt ne tehessék meg a katonai elfogó gépek sem, ha netán elérnék őt tette közben, amire azért reálisan számíthatott.

A legfőképpen negatív (részben pozitív, meglevő) elektronikus adatokra épülő verzióm egyelőre nem cáfolt egyik adattal sem, ugyanakkor bizonyosságot vagy annak közeli, erős/magas valószínű állapotát sem mondhatom. Bármilyen irányú verziót, ami a személyzet tudatos vagy tudattalan-gondatlan tetteire utalt volna a maláj hatóságok azonnal visszautasítottak, még a feltételezéseket is. Reményt adhat esetleg az elektronikus adatokat tartalmazó fekete doboz tartalma, ha a pilótafülkében beszélt valaki az utolsó két órában. Például üzenetet hagyott az utókornak, vagy netán többen voltak ott és egymással beszéltek. Annak persze tudatosnak kellett lennie, hiszen aki ebben részt vett, az pontosan tudja, hogy mit rögzít, hogyan működik a fekete doboz.

6. A nem értékesítés pszichológiai üzenete egy vagyon elleni sorozat bűncselekménynél

A bűnügyekben a nem tevés is lehet üzenet. Valami, ami nem történt meg, holott életszerűen, logikusan, várhatóan meg kellett volna történnie. Ezen már szakmai pályánk kezdetén többször elgondolkodtunk.

Különösen 1988-ban, amikor egy pécsi sorozat gépjárműfeltörőt fogtak el a rendőrök. Egészen pontosan augusztus 6-án szombaton este. T. Zsolt pécsi lakos 21 óra körül arra lett figyelmes, hogy a lakása előtt parkoló kék Ladájában, melyet mint taxis ő használt, ül valaki. Először azt hitte, hogy a váltótársa, azonban közelebb érve megdöbbenéssel tapasztalta, egy ismeretlen személy tartózkodik a gépkocsijában. Magyarozatként a férfi annyit motyogott, hogy: „Elnézést, eltévesztettem a kocsimat.” Eközben kiszállt, majd futásnak eredt. A taxisofőr rohant utána és szinte belekergette a területen járőröző, két önkéntes rendőr karjába. Az elfogott és előállított, R. Géza, 28 éves pécsi lakos az elszámoltatásakor elismerte a lopási szándékát, de hozzátette: „életemben először csinálom ilyet, és máris lebukok.”

Az ügyeletes tiszt az eredményről értesítette a bűnügyi készenléti szolgálatot is, amely helyszíni szemlét tartott az ismeretlen módon felnyitott gépkocsinál. Ezután házkutatást tartottak R. Géza Garai utcai lakásán, ami azonban nem vezetett eredményre. A nyomozók ezt követően részletesen elszámoltatták a magába roskadt előállítottat. Ennek során szóba került édesanyja, R. N.-né neve és lakcíme. A nyomozók – jó pszichológiai érzékkel – megsejtették a fiú és az anyja közötti szoros kötődést, ezért úgy döntöttek R. N.-né családi házában is halaszthatatlan nyomozási cselekményként házkutatást tartanak.

Az alapos kutatás eredményeként a lezárt garázsban és az egyik szoba szekrényében több éven át tartó szorgoskodással összegyűjtött, 454 tételből álló, 2.150.000,- Ft értékű használati tárgyat, készpénzt, betétkönyvet, aranytárgyat, közokiratot találtak.

Az eddig leírtak a kriminológiai és kriminalisztikai irodalomban szokványosnak tűnnek, sajnos nap mint nap találkozhatunk hasonló elkövetésekkel. Látszólag könnyű válaszolni a „miért” kérdésre is, amelyet mindenkor fel kell tenni a tényállás tisztázása és a helyes büntetés kiszabása érdekében. (A bíróságon két év végrehajtandó szabadságvesztést kapott jogerősen a hatósággal maximálisan együttműködő, felderítő jellegű beismerés vallomást tevő, őszinte megbánást tanúsító terhelt.)

Az anyagi haszonszerzés a fő motiváció, ez serkenti a delikvenseket az esetek majdnem teljes egészében. Ez a pont, ahol R. Géza és cselekménye eltért a szokványostól. A miéltre, sem okként, sem célként nem lehetett a szokványosat válaszolni.

A lopott dolgokat éveken keresztül eldugta édesanyja házában, ahol számára – korábbról – fenntartottak egy zárható, nagy szekrényt. A nyomozás kezdetén

foganatosított házkutatáskor és lefoglaláskor szinte minden tárgy eltulajdonításkori állapotban, sértetlenül előkerült. Az eljárás során az okozott kár teljes mértékben megtérült.

Joggal vetődött fel és motoszkált az eljáró vizsgáló fejében is minduntalan, ha nem adott el semmit, ha nem akart pénzt szerezni a zsákmányokból, (nem szokványos passzivitás, szokatlan nem cselekvés) akkor egyáltalán „miért tette?” kérdés. Egy pszichológus szakemberrel, dr. Szarkássy Györgyivel karöltve erre az – első ránézésre – egyszerű kérdésre szeretett volna alapos választ kapni a múltfürkésző.¹⁵

A pszichológus szakértő a következő válaszokat fogalmazta meg a fő kérdésre.

R. Géza nem szokványos bűnöző. A bűnelkövetői átlaghoz képest meglehetősen intelligens, igen érzékeny személyiség. Egész eddigi életét végigtekintve a bűncselekmények egy paradox védekezési módot feltételeznek azon biztonságérzet-hiány ellen, amelytől egész életében szenvedett. A bűncselekmények elkövetése szinte egyik pillanatról a másikra kezdődött, mintegy kényszerszerűen. Amikor látszatra ugyan semmi sem történik egy emberrel, de valójában elérkezik tűrőképességének határához. Pszichológiai szempontból a bűncselekmények elkövetése a következő előnyöket jelentette számára:

- a) A gyerekkorba visszanyúló félelmek és bizonytalanságok ellen az eltulajdonított tárgyak birtoklása biztonságérzetet jelentett. (Az apa eltávozása, az anyával való bizalmas kontaktus hiánya, a felesége kritizálásai jelentették a gyermekkorból a felnőtt korba átnyúló bizonytalanságot és a világ fenyegető voltát számára.)
- b) Önbizalmat adott neki ahhoz, hogy feleségével szemben fokozatosan visszanyerje belső tartását, ha torz formában is, hiszen a köztük fennálló viszony egyszerűen a feleség dominanciáját mutatta.
- c) Férfi szerepében is sérült, frusztrált személyként élt Géza, mert felesége szerint keveset keresett, nem tudta annak elvárásait kielégíteni.

Nem volt számára mellékes az eltulajdonított tárgyak „szépsége” sem. Ő tudta, hogy értékesek is, ezek segítségével kifejlesztett önmagában egyfajta ellenállást felesége negatív érzelmi kitörései ellen. Erős védelmet jelentett számára a birtoklás tudata.

R. Géza számára életének ezt a tragikus kisiklását a rejtőzködésre való hajlama, a történések és érzelmek közlésének a hiánya is okozta. Az elhallgatások, a

¹⁵ Lásd erről részletesebben: Fenyvesi Csaba–Szarkássy Györgyi: Egy nagyvárosi bűncselekmény sorozat tettesének pszichológiai vizsgálata. RTF Figyelő, 1991/3. 273-278. (Ezen ügy leírásánál a terhelti monogramot is megváltoztattuk személyiségvédelmi okból.)

hiányzó, illetve bizonytalan kapcsolatok (apjával, anyjával, feleségével) egész éretlen személyiségét ellenállhatatlan feszültséggel sodorták a bűncselekmények felé. Nem látott más lehetőséget a szorongástól való menekülésre, mint azt, hogy anyagi javakat rejtegesse. Ezzel átlendült azon a belső cenzúrára, amely addig akadályozta, hogy bármit is eltulajdonítson addigi életében. Az első siker után szünet következett a bűncselekmény sorban. Meg kellett emésztenie, fel kellett dolgoznia a történeteket. A „siker” destruálta személyiségét, újabb bűncselekmények elkövetésére ösztönözte.

Érdekes megnyilvánulása a személyiségének, hogy nem az erkölcsi súlya számított az elkövetett bűncselekménynek, hanem az, hogy sikerült őket eltitkolnia. Ugyanakkor egy belső, csak általa élvezett „hatalom” birtokosává vált. A tudata ennek már gazdaggá tette. A titkos hatalomért, az így szerzett biztonságérzetért azonban – paradox módon – mérhetetlenül sokat szorongott. Hangulata depresszióra hajlott, mindig is ilyen lehetett, de sohasem betegség szintjén. Értékrendje nem alkalmas arra, hogy tartósan derűs legyen. Eredeti munkájának elhagyására készítették az anyagi gondok és elvárások. Anyja nem volt megelégedve házasságával, az szinte elszakította őket egymástól. Utolsó munkája érdektelen volt, tehát az ember legfontosabb tevékenységét illetően, a munkájában is megalkuvásra kényszerült. Mindig kijátszottnak érezte magát. Ez a munkatársai sikerének vagy anyagi eredményeinek túlértékeléséből és általános elégedetlenségéből fakadt. Tipikusan boldogtalan ember.

Anyja nevelési módszere és egész élete arra utal, hogy éretlen személyiségű ember maradt. Érzelmileg nem tudott felülkerekedni problémáin és nem tudott őszinte lenni senkivel. Valójában tabuk világában élt érzelmi szinten, ez nagyra növelte a belső feszültségét. Soha nem döntött, helyette döntöttek: anyja, majd később felesége. Sohasem választott, őt választották; felesége és más nők.

A bűncselekmények lázadást jelentettek neveltetése, házassága, egész élete és a társadalmi ügyeskedések morálja, valamint saját tehetetlensége ellen.

R. Gézáról az utolsó gondolatunk: A terhelt személyiség vizsgálata már e tanulmány keretein túlmutató problémára, jelenségre is utal. Nevezetesen arra, hogy a valóban helyes és a speciális prevenciót is szolgáló bírói jogalkalmazáshoz feltétlenül szükséges lenne majd minden esetben hasonló személyiség elemzés készítése.

Véleményünk szerint a letartóztatás után pedagógiai, pszichológiai vizsgálat, majd az ezt követő jogi konzultáció alapján lehetne csak megfontoltan dönteni arról, hogy az elkövető személyiség zavarának befolyásolása büntetés-végrehajtási vagy pszichológiai, pedagógiai, szociális úton történjék-e.

Ez napjaink büntetés-központú kriminológiai szemlélete, a háttérintézmények széles körének hiánya, az igazságszolgáltatási hatóságok terheltsége és

pénzszűke miatt nem tűnik a közeljövőben megvalósíthatónak, de a civilizáltabb, humanizmust magának valló társadalom felé erre vezethet az út.

Záró gondolatként

Columbonak igaza volt. Alkalmanként értékesebb lehet, ami nincs. Filmes hasonlással élve: „Kincs, ami nincs”. Nem nehéz tanácsot adni a büntetőeljárás résztvevőinek: ne csak azt nézzék, amit látnak, hanem gondolkodjanak el azon, amit nem látnak. Annak értékesebb üzenet értéke lehet. A nyomozóknak, az ügyészeknek, végül az ítélkező bíróknak akár még a tettet is megmondja – hangtalanul, némán, láthatatlanul. És mégis beszédesen.